

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики

СТИЛЬ І ТЕКСТ

Випуск 15

2014

Свідоцтво про державну реєстрацію видане
Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України.
Серія КВ № 4299 від 13 червня 2000 року

**Постановами ВАК України наукове видання затверджено
як фахове з філологічних наук та наук із соціальних комунікацій**

Голова редколегії
Володимир Різун, д-р філол. наук

Головний редактор
Наталія Шумарова, д-р філол. наук

Редакційна колегія:

Мамалига А. І., д-р філол. наук (заст. голов. ред.);
Пономарів О. Д., д-р філол. наук (заст. голов. ред.); **Гоян О. Я.**,
д-р філол. наук; **Сидоренко Н. М.**, д-р філол. наук; **Шевченко В. Е.**,
канд. філол. наук

Відповідальний секретар
Ніна Вернигора,
канд. наук із соц. комунік.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка
(протокол № 4 від 10 листопада 2014 р.)*

Стиль і текст : науковий збірник / за ред. В. В. Різун; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Вип. 15. – 242 с.

У збірнику вміщено матеріали, що присвячені проблемам функціонування української мови в медійних текстах.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та журналістів.

Електронну версію наукового фахового видання передано:
до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на депозитарне зберігання та для представлення на порталі наукової періодики України. Див.: <http://www.nbuv.gov.ua> (Наукова періодика України);
до бібліотеки ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка для розміщення на сайті (див.: <http://www.library.univ.kiev.ua>);
до бібліотеки Інституту журналістики для розміщення на сайті (див.: <http://www.journlib.univ.kiev.ua>);
до електронної бібліотеки Інституту журналістики (див.: <http://journal.univ.kiev.ua>).

© Інститут журналістики, 2014

ЗМІСТ

Випуск 15 2014

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

- Чернявська Л.** Соціопросторові параметри
медіакритичного дискурсу 7
- Башук А.** Специфіка стратегії дискредитації
в політичному мовленні 16
- Хоменко І.** Соціальнокомунікаційний і соціолінгвістичний
аспекти прогностичного потенціалу радіодрами 29
- Гінзбург М.** Щодо вживання дієприслівників
у фахових текстах 41
- Шумарова Н.** Концепт «радість»
в інтерпретації студентської аудиторії 51
- Федоренко О.** Потенціал інтерактивних методів навчання
у формуванні журналістської компетенції 59
- Балаклицький М.** Перекладацька діяльність
у книжковій публіцистиці українських протестантів 68

СТИЛІСТИЧНІ КАТЕГОРІЇ

- Навальна М.** Конфесійна лексика
в мові інтернет-видання «Українська правда» 79
- Мариненко І.** Мовностилістичні засоби творення
комічного в гуморі Євромайдану 88
- Фіголь Н.** Роль редактора в підготовці мовностилістичного
наповнення електронного навчального видання 99
- Віщук О.** Робота редактора над стилем дитячих текстів . . . 107
- Чепурняк Т.** Редакторські аспекти праці Володимира Підпалого . . 117

Щодо вживання дієприслівників у фахових текстах

Грунтуючись на нормативних документах і працях провідних мовознавців, досліджено можливість і доцільність уживання дієприслівників у фахових текстах та визначено правила їх уживання. Показано, що саме використання дієприслівників у таких текстах дає змогу уникати невластивих українській мові конструкцій з активними дієприкметниками на -чий, -ший та прийменникових конструкцій з віддієслівними іменниками на -ння, -ття і цим надає текстам ясності, легкості вимовляння та мелодійності. Доведено, що характерною особливістю української мови, яка відрізняє її від сусідніх літературних російської та польської мов, є наявність двох форм дієприслівників недоконаного виду на -чи та на -ши, і з'ясовано два випадки, коли українська мова дає перевагу дієприслівникам недоконаного виду на -ши. Перший із них – це окремі не загальні твердження, де обидва процеси (основний та другорядний) відбувалися тільки до моменту мовлення. А другий – це загальні твердження, де обидва процеси відбуваються одночасно, але не мають вираженого часового значення.

Ключові слова: фаховий текст, процес, дієприслівник, недоконаний вид.

Вступ. Забезпечити лаконічність, застандартизованість, логічність, ясність, точність, несуперечність та однозначну зрозумілість фахових текстів (офіційно-ділових, наукових, науково-популярних, довідкових, виробничо-технічних тощо) можна, лише суворо дотримуючись норм української фахової мови. З огляду на це велику увагу останніми роками приділяють чіткому визначенню цих норм і зокрема питанню можливості, доцільності та правильності вживання тих чи тих мовних засобів.

У фахових текстах частіше, ніж у живій розмовній мові, виникає потреба з'ясовувати складну діяльність об'єкта (істоти чи неістоти), багату різноманітними процесами, «передаючи між ними залежність, логічні відношення чи відтінки» [1, с. 3]. І тут у пригоді стає такий мовний засіб, як дієприслівник.

Грамматичним і вжитковим особливостям дієприслівників в українській мові приділяли увагу такі мовознавці, як О. Курило [2, с. 38–52], І. Огієнко [3, с. 212–214], Ю. Шевельов [4, с. 325–332], Е. Сасинович [1], В. Русанівський [5, с. 419–423], Б. Антоненко-Давидович [6, с. 149–150], К. Городенська [7, с. 319–325] та інші. Про вживання дієприслівників у фахових текстах ідеться в нормативних документах (НД), наприклад, у [8, п. 2] та інших. Проте немає єдності поглядів як

щодо можливості та доцільності вживання дієприслівників, так і щодо правил їх уживання.

Мета статті. Грунтуючись на нормативних документах (НД) і на працях провідних мовознавців, розглянути можливість і доцільність уживання дієприслівників у фахових текстах та визначити правила їх уживання.

Методи дослідження: аналізування нормативних документів і праць провідних мовознавців, що стосуються вживання дієприслівників в українськомовних загальних та фахових текстах.

Результати та обговорення:

1. Місце дієприслівників у фахових текстах.

З одного боку, згідно з чинними «Правилами підготовки актів Кабінету Міністрів України» [8, п. 2] лаконічності НД досягають зокрема «шляхом ... оптимальної заміни складних речень простими, а також уникання дієприкметникових і дієприслівникових зворотів у значній кількості (тут і далі в цитатах наш грубий шрифт – М. Г.)». Аналогічні рекомендації містять НД деяких Міністерств.

З другого боку, провідні українські мовознавці рекомендують широко вживати дієприслівників у фахових текстах. Так, Ю. Шевельов пише: «...навпаки, діловій, публіцистичній, науковій мові дієприслівники притаманні в чималій кількості. Зокрема з успіхом заступає дієприслівник у багатьох випадках ще тяжчі на сприймання прийменникові конструкції з віддієслівними іменниками» [4, 329].

Детальні рекомендації, як уникати прийменникових конструкцій з віддієслівними іменниками та вживати замість них дієприслівників, знаходимо у праці Н. Непійводи [9, с. 27]. Вчена зазначає, що російським прийменниково-іменниковим конструкціям в українській мові, «як правило, відповідають два синтаксичні варіанти: один – калькований з російської, другий – власне український» і наводить численні приклади, з яких у табл. 1 ми подали тільки ті, що містять дієприслівники (*див.* Табл. 1).

«Українська мова, будучи біднішою на дієприкметникові форми проти» інших слов'янських мов (зокрема російської та польської), «має значно більше дієприслівників... Класична література й живе народне мовлення, пісні, казки, прислів'я, приказки та приповідки рясніють дієприслівниками» [6, с. 149]. З огляду на це мовознавці, наприклад [4, с. 327–328; 6, с. 142, 149] радять широко вживати їх замість невластивих українській мові активних дієприкметників на *-чий* та на *-ший*. Згідно з цими рекомендаціями правильно писати так (*див.* Табл. 2).

Отже, замість невластивих українській мові активних дієприкметників на *-чий* і на *-ший* саме дієприслівники називають ознаки, пов'язані з перебуванням у ролі суб'єкта.

На думку Б. Антоненко-Давидовича, «широке вживання дієприслівників надає українській мові легкості вимовляння й мелодійності. Отож нема потреби цуратися цього давнього способу висловлювання заради запозичених канцелярських штампів на зразок *при виконанні, по одержанні* тощо, які зводять нанівець природну красу нашої мови» [6, с. 150].

2. Граматичні та лексичні особливості дієприслівників.

Дієприслівник – це незмінне, похідне від дієслівних часових форм граматичне утворення (вербоїд), якому притаманні ознаки *дієслова* і *прислівника* [10, с. 155].

Дієприслівник прилягає до присудка, окреслюючи другорядний процес, що його зазвичай виконує підмет [4, с. 325]. Розгляньмо три речення:

(1) *Сонце піднімається з-за обрію та освітлює поверхню сонячної батареї.*

(2) *Піднімаючись із-за обрію, сонце освітлює поверхню сонячної батареї.*

(3) *Сонце піднімається з-за обрію, освітлюючи поверхню сонячної батареї.*

У реченні (1) суб'єкт – сонце є підметом, який виконує два рівноправні процеси (*піднімається* та *освітлює*). У реченні (2) мовця цікавить передусім освітлювання батареї, тобто процес *освітлює* буде основним, а поданий дієприслівником *піднімаючись* – другорядним, що супроводжує основний. У реченні (3) навпаки, йдеться насамперед про рух сонця, тому другорядний процес подано дієприслівником *освітлюючи*.

Будучи **граматично** залежним від присудка, дієприслівник **логічно** пов'язаний з підметом-суб'єктом [4, с. 326]. Поза тим дієприслівників також можна вживати й у безпідметових реченнях, наприклад:

(4) *Дозволено працювати з кислотою, дотримуючись правил техніки безпеки.*

(5) *Працюючи з кислотою, треба дотримуватися правил техніки безпеки.*

Отже, навіть якщо суб'єкта в реченні явно не названо, все одно і головний член речення і дієприслівник стосуються того самого гаданого (домислюваного) суб'єкта [4, с. 327], у зазначених прикладах – того, хто працює і має дотримуватися (*див.* Прим. 1). Так само дієприслівник логічно пов'язаний із суб'єктом у реченні, де суб'єкт стоїть у непрямому відмінку (найчастіше давальному чи орудному), наприклад: *Згадуючи її вчорашню розмову про безумство хоробрих, йому до болю захотілося бути таким же безумним* (Хв.) [4, с. 327].

Отже, узагальненим лексичним значенням дієприслівника є другорядний процес, що виступає як ознака основного процесу, яка розкриває часові, умовні, причинові, наслідкові, допустові обставини його протікання [11, с. 87].

Дієприслівник є результатом морфологічного переходу дієслова у прислівник, коли дієслово втрачає своє закінчення, а його замінюють спеціальні словотворчі суфікси *-учи (-ючи)*, *-ачи (-ячи)* або *-ши (див. Прим. 2)*. Оскільки саме закінчення дієслова є носієм основних морфологічних власне-дієслівних значень **часу** й **способу**, а також не-власне-дієслівних значень **особи**, **числа**, **роду**, то дієприслівник разом із закінченням втрачає також усі зазначені категорії [7, с. 319, 323].

Проте дієприслівник зберігає валентні властивості твірного дієслова, за винятком цілком знейтралізованої основної дієслівної валентної позиції – позиції суб'єкта, та здатність керувати і зокрема певні форми керованих іменників [7, с. 323–324]. Так само дієприслівники, утворені від дієслів із постфіксом *-ся*, зберігають цей постфікс зазвичай у формі *-сь* [10, с. 155] та лексичне значення зворотності.

Єдиною з власне дієслівних категорій, яку успадковує дієприслівник, є категорія **виду** твірних дієслів, бо її виражають не закінчення, а дієслівні префікси та суфікси [7, с. 319]. Залежно від виду твірного дієслова розрізняють дієприслівники недоконаного та доконаного виду [7, с. 320–322; 10, с. 155] (див. Табл. 3). Крім граматичної категорії виду дієприслівник успадковує внутрішньовидові аспектуальні відтінки: односпрямованість/різноспрямованість, однократність/багатократність тощо. Наприклад, від дієслів *нести*, *носити*, *принести*, *приносити*, *поприносити* творяться й відповідні дієприслівники *нісши*, *носивши*, *принісши*, *приносивши*, *поприносивши* [4, с. 326].

З табл. 3 випливає, що від дієслів доконаного виду можна утворити лише дієприслівники із суфіксом *-ши*, тоді як від дієслів недоконаного виду – як із суфіксами *-учи (-ючи)*, *-ачи (-ячи)*, так і з суфіксом *-ши*. На думку І. Огієнка [3, с. 212], це є характерною особливістю української мови, що відрізняє її від сусідніх літературних російської та польської мов, які мають лише одну форму дієприслівників недоконаного виду.

Успадковуючи граматичні значення виду, дієприслівники недоконаного та доконаного виду, утворені від видової пари, протиставлені один одному так само, як твірні дієслова, наприклад: *будуючи/будувачи/побудувачи*; *пишучи/писавши/написавши*; *читаючи/читавши/прочитавши* тощо, де одна скісна розділяє варіантні форми одного виду, а подвійна скісна – форми різного виду.

Оскільки вид є семантично наповненою категорією, то, обираючи форму того чи того виду, мовець передає певний характер протікання процесу.

3. Часовість дієприслівника.

Дієслівне граматичне значення часу в дієприслівниках морфологічно знейтралізоване, тобто дієприслівники як недоконаного, так і доконаного виду не виражають часового значення відносно до мо-

менту мовлення, а набувають часового значення особових форм дієслова, до яких вони відносяться. Порівняймо три речення:

(6) *Виступаючи перед аудиторією, лектор хвилювався.*

(7) *Виступаючи перед аудиторією, лектор хвилюється.*

(8) *Виступаючи перед аудиторією, лектор хвилюватиметься.*

Отже, та сама форма дієприслівника недоконаного виду на *-чи* під впливом різних часових значень головного дієслова може виражати значення минулого, теперішнього та майбутнього часу [7, с. 321]. Така сама ситуація з дієприслівників доконаного виду. Порівняймо:

(9) *Виступивши перед аудиторією, лектор починав готуватися до нової лекції.*

(10) *Виступивши перед аудиторією, лектор починає готуватися до нової лекції.*

(11) *Виступивши перед аудиторією, лектор починатиме готуватися до нової лекції.*

Усе це є переконливим доказом того, що дієприслівникам недоконаного виду на *-чи* та доконаного виду невластива морфологічна категорія часу дієслова [7, с. 321]. Складнішу ситуацію з формами дієприслівників недоконаного виду на *-ши* розглянемо нижче.

Не виражаючи часового значення відносно до моменту мовлення, дієприслівник здатен набувати відносного часу, що вимірюється в інших величинах, характерних для прислівникового класу слів. Це обставинні значення одночасності, часової попередності та часової наступності процесів, позначуваних ним і основним дієсловом, зумовлені співвідношенням вищо-часових форм основного дієслова та виду дієприслівника [5, с. 420–421; 7, с. 321].

За наявності двох форм дієприслівників недоконаного виду виникає природне питання: яка між ними значеннева та вжиткова відмінність? Цього питання в тій чи в тій формі торкалися О. Курило [2, с. 50–51], І. Огієнко [3, с. 212–214], Ю. Шевельов [4, с. 329–330], Е. Сасинович [1], В. Русанівський [5, с. 420–422], проте однозначних і чітких правил досі не вироблено, хоча думки зазначених авторів можна звести до двох основних випадків, коли слід уживати саме форм на *-ши*.

Випадок 1 пов'язаний із залишками часової минулості в недоконалих дієприслівників на *-ши*. Бо «давніше дієприслівник мав свою своєрідну систему часів. Як залишки цієї старої системи існують тепер два типи недоконалих дієприслівників» на *-чи* та на *-ши* [4, с. 329–330]. Отже, одночасність з основним процесом можна подавати дієприслівниками недоконаного виду як на *-чи*, так і на *-ши*, тобто крім речення (6) також речення (12):

(12) *Виступавши перед аудиторією, лектор хвилювався.*

Чимало авторів, можливо, під впливом російської й польської мов, дають перевагу конструкціям з дієприслівниками недоконаного виду

на **-чи**. Проте на думку О. Курило, «російським та польським дієприслівникам у формі теперішності відповідають українські дієприслівники у формі минулості», тобто на **-ши** (тут і далі в цитатах збережено орфографію і стиль оригіналу – М. Г.), тоді, коли «дієслово-присудок є у формі минулого часу: це буває в тих окремих, не загальних твердженнях, де часовий стосунок обох чинностей, дієприслівникової та дієслівної, виражений у минулому» [2, с. 51].

Близьку позицію посідає Ю. Шевельов, який вважає, що «накреслюється тенденція вживати форми на **-ши** в реченнях минулого часу, а форми на **-чи** – при інших часах, хоч є, звісно, чимало відхилень від цього, бо система не усталена» [4, с. 330].

Порівнюючи два речення «Ми вже ноги *підтоптали, ходивши* до свата» і «Ми вже ноги *підтоптали, ходячи* до свата», В. Русанівський зазначає таке: «...щоправда, у першому реченні дієприслівник передає дію, яка виконувалася тільки до моменту мовлення, тоді як дієприслівник другого речення вказує на те, що означувана ним дія актуальна і в момент мовлення» [5, с. 422].

Отже, з огляду на традиції української мови доцільно писати: «У 1957 році Генріх Вольфганг Стайнель, *ще бувши студентом на факультеті електротехніки, започаткував виробництво електричних нагрівальних елементів*» (Вікіпедія), бо тут ідеться про процес, який на момент мовлення закінчився, тобто Г. В. Стайнель перестав бути студентом.

Наступні цитати ілюструють, як уживає дієприслівників *бувши* та *будучи* класик української радянської літератури П. Загребельний у романі «Диво»:

- *Мовби відчувши наближення смерті, затурбувався про спадкоємця на троні, бо Василій, бувши холостим, зовсім не лишив по собі продовження роду ...* [12, т. 2, 503];

- *... і навіть прирік себе в думці, що коли його хтось викаже, то він не відкриється фашистам, навіть будучи розіп'ятий на хресті* [12, т. 2, 75];

- *Вони чули про кийвський торг, ще й не будучи тут, були готові на все, але не на таке* [12, т. 2, 90];

- *... бо служили хлопці, будучи водночас партизанами, в місцевій районній поліції* [12, т. 2, 360].

На нашу думку, в останніх двох цитатах правильніше було б написати *бувши*, бо в них ідеться про процеси, які на момент мовлення закінчилися.

Випадок 2 стосується загальних тверджень, приказок, прислів'їв тощо, у яких «обидві чинності, дієприслівникова та присудкова, відбуваються одночасно, але не мають вираженого часового значіння».

У таких реченнях «дієприслівник **часто** буває у формі минулості: – Горе мені на чужині, родини не *мавши* Метл. 58. Розумний не стратить надії, треба сподіватись *живши* МВ. I, 209. Чого сидіти отакеньки, руки склавши, не *мавши* ні діла, ні розваги МВ. II, 113. *Живши* у світі, його не втечеш МВ. I, 214. Коло вівтаря *служивши*, з вівтаря й живися Ном. 10422. <...> У польській та російській мові дієприслівник стоїть тут у формі теперішності» [2, с. 50–51].

Аналогічну думку висловлює І. Огієнко: «Якщо чинність дієприслівника (в підряднім реченні) й присудкова головного речення відбуваються одночасно й не мають занадто ясно висловленого часового значення, а до того дієприслівник визначає дію не закінчену, але повторну, тоді дієприслівник **частіш** має форму часу минулого, а не теперішнього, наприклад у М. Вовчка: *Живши* (а не: *живучи*) в світі, лиха не втечеш» [3, с. 212].

Отже, можна дійти висновку, що є два випадки, де згідно з традиціями української мови краще вживати недоконаних дієприслівників на **-ши**, ніж на **-чи**. Проте В. Русанівський вважає, що «відзначена семантична різниця має другорядне значення. Тому в сучасній українській літературній мові» форми на **-чи** «майже зовсім витіснили» форми недоконаного виду на **-ши**» [5, с. 422]. І. Огієнко [3, с. 212–213] навпаки закликає плекати та частіш вживати цих форм недоконаного виду на **-ши**, які він вважає особливістю української «мови, що вирізняє її серед мов слов'янства». Ми підтримуємо цю думку і пропонуємо вживати форм недоконаного виду на **-ши** у зазначених двох випадках.

Висновки

1. Дієприслівник – це незмінне похідне від дієслівних часових форм граматичне утворення (вербоїд), що, як і зазначені часові форми, означає певний процес, який на відміну від процесів, позначуваних часовими формами, виступає як ознака іншого процесу.

2. Дієприслівник завжди позначає другорядний процес, який в особовому реченні виконує підмет, а в безособовому реченні – гаданий (домислюваний) суб'єкт.

3. У фахових текстах можливо і доцільно широко вживати дієприслівників, бо це дає змогу уникати невластивих українській мові конструкцій з активними дієприкметниками на **-чий**, **-ший** та прийменникові конструкції з віддієслівними іменниками на **-ння**, **-ття** і цим надає текстам ясності, легкості вимовляння та мелодійності.

4. Характерною особливістю української мови, що відрізняє її від сусідніх літературних російської та польської мов, є наявність двох форм дієприслівників недоконаного виду на **-чи** та на **-ши**.

5. Українська мова дає перевагу дієприслівникам недоконаного виду на **-ши** у двох випадках:

- в окремих, не загальних твердженнях, де обидва процеси, основний і другорядний, відбувалися тільки до моменту мовлення;
- в загальних твердженнях, де обидва процеси, основний і другорядний, відбуваються одночасно, але не мають вираженого часового значення.

1. *Сасинович Е. С.* Дієприслівники в сучасній українській мові : посібник для вчителів / Е. С. Сасинович. – К. : Радянська школа, 1963. – 108 с.

2. *Курило О.* Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 303 с.

3. *Огієнко І.* Українська літературна мова / Іларіон (проф. Іван Огієнко). – Saskatoon : The Gospel Press, 1951. – Т. 1. – 347 с.

4. *Шевельов (Шерех) Ю.* Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен, 1951. – 404 с.

5. *Сучасна українська літературна мова. Морфологія* / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1969. – 584 с.

6. *Антоненко-Давидович Б.* Як ми говоримо / Борис Антоненко-Давидович. – К. : Вид. дім «КМ Academia», 1994. – 254 с.

7. *Вихованець І.* Теоретична морфологія української мови: академічна грамати́ка української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська ; за ред. І. Вихованця. – К. : Пульсарі, 2004. – 400 с.

8. *Правила підготовки проєктів актів Кабінету Міністрів України.* Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 № 870 (зі змінами згідно з Постановою КМУ від 18.11.2009 № 1212) [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 20.11.2009. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-%D0%BF> (18.05.2014).

9. *Непійвода Н. Ф.* Сам собі редактор : порадник з української мови / Наталія Непійвода. – К. : Українська книга, 1998. – 240 с.

10. *Українська мова : енциклопедія* / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Укр. енцикл., 2004. – 824 с.

11. *Сучасна українська мова : довідник* / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко ; за ред. О. Д. Пономарева. – К. : Либідь, 1996. – 320 с.

12. *Загребельний П.* Твори : в 6-ти т. / Павло Загребельний. – К. : Дніпро, 1979. – Т. 2.

Примітки

Примітка 1. На нашу думку, між цими двома реченнями є певна змістова відмінність: у реченні (4) наголошено на дозволі працювати за певних умов, а в реченні (5) – на вимозі дотримуватися правил за певних умов. Отже, у реченні (4) основним процесом є працювати, а дотримуватися – другорядним, а в (5) – навпаки.

Примітка 2. Суфікси *-учи (-ючи), -ачи (-ячи)* приєднуються до будь-якої особової форми теперішнього часу, а суфікс *-ши* – до форми чоловічого роду однини минулого часу [7, с. 320–321].

Таблиці

Таблиця 1.
Переклад російських применниково-іменникових конструкцій [9, с. 27].

російська	калька	українська
по получении	після одержання	одержавши
по подписании	після підписання	підписавши
по рассмотрении	після розгляду	розглянувши
по окончании	після закінчення	закінчивши
по ознакомлении	після ознайомлення	ознайомившись
при описании	при описуванні	описуючи
при определении	при визначенні	визначаючи

Таблиця 2.
Приклади вживання дієприслівників замість
невластивих українській мові конструкцій
з активними дієприкметниками на *-чий, -ший*.

Неправильно	Правильно
<i>Виступаючий</i> заступник директора зупинився на проблемі енергоощадності	<i>Виступаючи</i> , заступник директора зупинився на проблемі енергоощадності
<i>Вивчивший</i> цю мову програмування може створювати потрібні йому програми	<i>Вивчивши</i> цю мову програмування, можна створювати потрібні програми

Таблиця 3.
Творення дієприслівників недоконаного та доконаного виду.

Видова пара чи одновидове дієслово	Недоконаний вид	Доконаний вид
будувати//збудувати	будую → будуючи, будував → будувавши	збудував → збудувавши
бути	буду → будучи, був → бувши	
писати//написати	пишу → пишучи, писав → писавши	написав → написавши
пити//випити	п'ю → п'ючи, пив → пивши	випив → випивши
попрацювати		попрацював → попрацювавши
сидіти	сиджу → сидячи, сидів → сидівши	
сідати//сісти	сідаю → сідаючи, сідав → сідавши	сів → сівши

Подано до редакції 23. 10. 2014 р.

Ginzburg Mykhailo

About usage of adverbial participles (diiepryslivnyks) in special texts

Based on the study of normative documents and works of leading linguists the possibility and appropriateness of the usage of adverbial participles (in Ukrainian – diiepryslivnyk) in special texts are studied, the rules of their usage are defined. It is shown that the usage of adverbial participles (diiepryslivnyks) in special texts make it possible to avoid structures with active participles on *-chyi* and *-shyi* and prepositional constructions with verbal nouns on *-nnia*, *-ttia*, unnatural for Ukrainian language, and thus makes texts clear, light for pronouncing and melodic. It is proved that a characteristic feature of the Ukrainian language, which distinguishes it from neighboring literary Russian and Polish ones, is the presence of two forms of adverbial participles (diiepryslivnyks) of the imperfective aspect on *-chy* and *-shy*. Two options, when the Ukrainian language gives odds to adverbial participles (diiepryslivnyks) of the imperfective aspect on *-shy*, are formulated. The first of them is a particular proposition, in which both processes, the main and the secondary ones, occur only until the moment of speech. And second of them is a general proposition in which both processes, the main and the secondary ones, occur simultaneously, but do not have a expressed time meaning.

Keywords: special text, process, adverbial participle (diiepryslivnyk), imperfective aspect.

Гинзбург Михаил

Об употреблении деепричастий в специальных текстах

На основе изучения нормативных документов и трудов ведущих языковедов исследованы возможность и целесообразность употребления деепричастий в специальных текстах, определены правила их употребления. Показано, что использование деепричастий в таких текстах позволяет избегать несвойственных украинскому языку конструкций с действительными причастиями на *-чий*, *-ший* и предложных конструкций с отглагольными существительными на *-ння*, *-ття*, и благодаря этому тексты становятся ясными, легкими для произнесения и мелодичными. Доказано, что характерной особенностью украинского языка, отличающей его от соседних литературных русского и польского языков, является наличие двух форм деепричастий несовершенного вида на *-чи* и на *-ши*. Сформулированы два варианта, когда украинский язык дает преимущество деепричастиям несовершенного вида на *-ши*. Первый из них – это частные утверждения, в которых оба процесса, основной и второстепенный, происходят только до момента речи. А второй – это общие утверждения, в которых оба процесса происходят одновременно, но не имеют выраженного временного значения

Ключевые слова: специальный текст, процесс, деепричастие, несовершенный вид.

Наукове видання

СТИЛЬ І ТЕКСТ

Щорічний науковий збірник

Випуск 15

2014 рік

Електронна версія видання:

<http://www.nbuv.gov.ua> (Наукова періодика України) – НБУ ім. В. І. Вернадського;

<http://www.library.univ.kiev.ua> – НБУ ім. М. Максимовича;

<http://www.journlib.univ.kiev.ua> – Бібліотека Інституту журналістики;

<http://www.journ.univ.kiev.ua> – електронна бібліотека Інституту журналістики.

Над випуском працювали:

Редактор **Марина Слов'янова**

Редактор англійських текстів **Наталія Ващенко**

Коректор **Наталія Бабійчук**

Технічний дизайн **Олени Задорожної**

Комп'ютерне редагування та верстка **Олени Задорожної**

Технічний редактор **Вікторія Шевченко**

Художній редактор **Олена Поліщук**

Підписано до друку 30. 12. 2014 р.
Формат 60x84/16. Друк трафаретний.
Обл.-вид. арк. 15,0.
Ум. друк. арк. 13,95.
Наклад 500 прим.

Адреса редакції:
04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут журналістики,
кімн. 103-А.
Тел.: 481-45-48;
факс 483-09-81,
e-mail: vydav_grup@ukr.net

Надруковано в друкарні ФОП ПАЛИВОДА А. В.
03061, м. Київ, пр-т Відрадний, 95/Е;
тел./факс (044) 351-21-90. Зам. № .